

УДК 330.1

В.В. Кубіній, К.Л. Біров

**КРИТЕРІЇ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ
ДО ІННОВАЦІЙ ЯК УМОВИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ
ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ**

У статті запропоновано систематизувати методичні підходи в залежності від їх критеріальних відмінностей, що дозволило окреслити наступне коло концептів категорії «інновація»: процесний, об'єктний, результативний, прагматичний, системний. В контексті системного підходу інновація являє собою точку біфуркації, що виникає під впливом дії факторів і забезпечує перехід системи економіки до вищого порядку саморозвитку.

Ключові слова: критерій, конкурентоспроможність, інновація, методичний підхід, економічна система.

В статье предложено систематизировать методические подходы в зависимости от их критериальных различий, что позволило очертить следующий круг концептов категории «инновация»: процессный, объектный, результативный, прагматичный, системный. В контексте системного подхода инновация представляет собой точку бифуркации, возникающая под воздействием факторов и обеспечивает переход системы экономики к более высокого порядка саморазвития.

Ключевые слова: критерий, конкурентоспособность, инновация, методический подход, экономическая система.

This paper proposes methodological approaches, which are based on their differences criterion, allowing to define the following concepts range category «innovation». Process approach is based on the criteria of availability of the sequence of innovation. Objective approach may be applied to the term «innovation» if the criterion is chosen as presence of what activity directed. The criterion of effec-

tive approaches to innovation serves to assess the effects of the degree or achieve a certain result. A pragmatic approach to innovation as a criterion uses a degree of consistency innovation with practical benefits from utilitarian qualities. The criterion of emergence is a systematic approach that is inherent in innovation. In the context of a systematic approach the economy is considered as a complex system of synergistic basics of self-innovation. From this position the innovation is the point of bifurcation that occurs under the influence of internal and external factors and provides a transition of the economy to a higher order self-development through strengthening and promoting its innovation potential.

Keywords: criterion, competitiveness, innovation, methodological approach, the economic system.

Постановка проблеми. Стратегічний напрямок розвитку економіки України та її суб'єктів, якій передбачає формування національних та ділових конкурентних переваг, базується на впровадженні інноваційної моделі функціонування господарської системи. Побудова інноваційного потенціалу, в основі якого лежать нові знання, визначає стратегічну платформу як національної конкурентоспроможності, так й конкурентоздатності підприємств. Сучасні дискусії стосовно формування моделі та побудові ефективних важелів управління інноваційним потенціалом в Україні як фактору посилення національної конкурентоспроможності привернули увагу до категорії «інновація». Її змістовне наповнення обумовлює концептуальне бачення сутності інноваційного потенціалу та вибір механізмів стратегічного управління його активізацією. Важливість та складність поняття «інновації» викликають науковий інтерес до нього багатьох дослідників протягом вже століття. При цьому в науковий обіг, крім поняття інновації, увійшов термін нововведення, яке в українських дослідженнях застосовуються у двох іпостасях: як новину та як процес введення новини.

Огляд останніх досліджень та публікацій. Група науковців розглядає нововведення як синонім інновації. Г. Азгаль-

дов та А. Костін розглядають інновації та нововведення як ідентичні поняття [1]. І. Полушкіна та І. Малявіна розрізняють поняття інновації, новину та нововведення. Згідно їх позиції, новина – це оформлений результат фундаментальних, прикладних досліджень, розробок або експериментальних робіт у будь-якій сфері діяльності з підвищення її ефективності. Нововведення означає, що новина використовується. З моменту появи на ринку нововведення набуває нової якості і стає інновацією [5].

Недоліком даної систематизації є недотримання гносеологічної єдності методів вивчення явища. Якщо перший принцип базується на історичному методі дослідження, який дозволяє відстежити розвиток поняття інновації в залежності від панування певної наукової теорії, то другий та третій – на логіці порівняльного аналізу. Крім цього запропонований авторами принцип роз'єднання підходів поділяється на двополярний та багатомірний без обґрунтування доцільності віднесення певних підходів до першого чи другого виду принципів.

Г. Азгальдов та А. Костін виділяють традиційний та новаторський підходи до визначення сутності інновацій. В межах традиційного підходу автори виділяють дві риси: а) відсутні чіткі критерії новизни; б) визначається, що інновації можуть мати місце лише в ринковій економіці [1]. При розгляданні запропонованих течій авторами не аргументовано, чому ознака наявності законодавчої підтримки інновації складає основу саме новаторського підходу. Крім цього, ринкова ознака інновацій сама по собі передбачає наявність кількісного виміру нової якості, який слугує одним з факторів ринкового ціноутворення.

Н. Мірошніченко систематизує сучасні підходи до інновації наступним чином:

- інновація як ідея;
- інновація як зміна соціально-економічного потенціалу;
- інновація як інвестиція в новації та наукові дослідження;
- інновації як інтелектуальний продукт у вигляді нового товару або послуги, об'єкт інтелектуальної власності;

- інновація як процес покращення будь-чого;
- інновація як результат нових ідей;
- інновація як акт впровадження будь-якого новшества;
- інновація як нова форма організації виробництва, праці, обслуговування, управління [3].

Запропонована класифікація виокремлює види інновацій, які є ідентичними за змістом. Так, інновація як результат нових ідей одночасно є інтелектуальним продуктом, а інновація як нова форма організації може бути віднесена до підходу, який визначає інновації як процес покращення будь-чого.

Ю. Осіпов пропонує поняття інновації розглядати з таких позицій:

1. Трагування інновацій з позиції життєвого циклу товару. Для отримання стабільної якості та конкурентоспроможності товару повинні створюватися інновації на всіх етапах його життєвого циклу: а) інновація як отримання нововведення (синтез ідеї, НДДКР, технологічна підготовка виробництва, виробництво); б) інновація як впровадження нововведення (передпродажна підготовка, процес купівлі-продажу – отримання прибутку виробником, експлуатація – задоволення потреб або отримання прибутку споживачем [4].

В даному трагуванні інновації її життєвий цикл розглядається як цикл інноваційного процесу, що не є однозначними явищами. У життєвому циклі присутня стадія знаходження товару на ринку, яка містить як розквіт, так і занепад.

2. Трагування інновацій з позиції патентного законодавства, яке регулює правила оформлення та видачі патентів. Даний підхід характерний для правників, які економічні аспекти залишають поза увагою.

3. Трагування інновації з позиції ринкової економіки, основною метою діяльності суб'єктів якої є отримання прибутку. Разом з тим Ю. Осіпов відмічає, що отримати прибуток можливо, не трансформуючи нововведення з паперової стадії у промисловий зразок.

4. Трактування інновацій з позиції навчально-наукового інноваційного комплексу, якій представляє собою «багато-плановий навчальний, науковий та інноваційний об'єкт економіки, в задачу котрого входить створення та впровадження нововведень» [4]. При застосуванні даної позиції відбувається зміщення поняття інновації з його інфраструктурним забезпеченням.

С. Богачева проводить аналіз сутності інновації з позицій об'єкта створення, цілі, способу або засобів впливу. З позицій об'єкта автор, якого цитуємо, виділяє виробництво, товар, реалізацію, управління та технології. З позицій засобів створення інновацій виділені наука та досвід. При розгляданні інновацій з позицій цілепокладання, С. Богачева погоджується з тим, що навіть при відсутності задекларованої мети інновації опосередковано вона присутня [2]. Л. Бабаєв та Є. Шугуров окреслили п'ять основних підходів до визначення категорії «інновація»: об'єктний, процесний, об'єктно-утилітарний, процесно-утилітарний, процесно-фінансовий. Якщо при об'єктному підході автори в якості інновації виділяють результат НТП, то при об'єктно-утилітарному підході, інновація характеризується як нова споживча вартість, а домінуючою виступає утилітарна функція нововведення – здатність задовольняти потреби суспільства з більш високим корисним ефектом. Особливість процесно-утилітарного підходу полягає в трактуванні інновацій як цілісного процесу створення, розповсюдження та використання нового практичного засобу. З позицій процесно-фінансового підходу автори розглядають інновації як процес інвестицій в новітні, вкладання фінансових засобів в розробку нових техніки, технології, у наукові дослідження [6].

Основний матеріал дослідження. Аналіз викладених вище узагальнених підходів до визначення поняття інновацій та характеристика джерел, неохоплених вказаними групуваннями, дозволили окреслити їх вади, серед яких головною є відсутність критеріальної експозиції опису застосування того чи іншого підходу. Крім цього, доцільно підкреслити роль інновацій у

формуванні конкурентних переваг. Інновація не є самоціллю, а вона виступає інструментарієм забезпечення більш якісного функціонування економічної системи. При цьому роль у формуванні конкурентних переваг можливо відобразити через різні напрями.

Якісні зміни, тобто результати інновацій, неможливо обмежувати тільки вдосконаленням продукту чи процесу. Інновації слугують підґрунтям формування нової якості життя суспільства у всіх його проявах, формують нову інституційну архітектуру в країні. Так, впровадження інновацій підвищує рівень технологічного озброєння життя людей, наприклад, їх комп'ютеризація надала величезні можливості до комунікаційної мережі, що забезпечило доступ до інформаційних ресурсів. Крім цього, інновації слугують утилітарним цілям, які полягають у підвищенні доходів та отриманні додаткового прибутку. Далі, важливим наслідком інновацій можливо визначити їх вплив на кількісну та якісну структури витрачання часу суспільства, організацій, підприємств та окремих людей. Саме інновації дозволяють скоротити час на виконання необхідної для простого відтворення роботи і збільшити час на розвиток. Інновації також забезпечують підвищення суспільної та індивідуальної продуктивності праці, що формує ресурс для подальших інвестицій в людський капітал і розвиток креативних, творчих здібностей учасників інноваційного суспільства.

При розробці стратегії формування конкурентоспроможності економічної системи раціональним є вибір певного методичного підходу до визначення сутності інновації. Тому при систематизації підходів до визначення терміну інновація в першу чергу в даній роботі виділені критерії того принципу, згідно до якого висвітлюється сутність явища.

1. Процесний підхід базується на критерії наявності послідовності розвитку будь-якого явища. Під процесом розуміється будь-який вид руху, модифікація, перетворення, перебудова або зміна даного логічного суб'єкта в часі.

2. Об'єктний підхід можливо застосувати до термінів, які відповідають критерію наявності того, на що спрямована діяльність. В контексті даного підходу інновації відображаються як об'єкт, що володіє новизною, виробничим впровадженням і соціально-економічною ефективністю. Відповідно критерієм застосування даного підходу визначаємо спрямованість функціонування економічної системи та формування її конкурентоспроможності на базі інновацій.

3. Результативний підхід. Результативний підхід передбачає встановлення мети функціонування системи на основі забезпечення відповідних конкурентних переваг. Критерієм виступає можливість оцінки діяльності або явища за ступенем досягнення певного результату.

4. Прагматичний підхід за критерієм використовує ступінь узгодженості дій чи явища з практичною вигодою, з утилітарними якостями. Керівництво ОСЛЮ визначає інновацію як введення у споживання будь-якого нового значно покращеного продукту (товару чи послуги) або процесу, нового методу маркетингу або нового організаційного методу в діловій практиці, організації робочих місць або зовнішніх зв'язках. При цьому ступінь покращення чітко не визначена. Так, у пункті 36 Керівництва підкреслено, що воно орієнтовано на зміни, які містять значну ступінь новизни для фірми. Виключаються зміни, які є невеликими або містять недостатній елемент новизни.

5. Системний підхід, критерієм якого є емерджентність, присуття інновації. Розглянуті підходи до визначення сутності інновації свідчать про широкий спектр їх можливого стану.

Висновки. Критичний аналіз існуючих різноманітних підходів до сутності інновації дозволив дійти до висновку, що при їх окресленні не встановлені чіткі критерії, за якими підходи відрізняються один від одного. Тому в статті запропоновано систематизувати методичні підходи в залежності від їх критеріальних відмінностей, що дозволило окреслити наступне коло концептів категорії «інновація». Процесний підхід базується на критерії наявності послідовності розвитку інновації. Об'єктний

підхід можливо застосувати до терміну «інновація», якщо за критерієм обрано наявність того, на що спрямована діяльність. Критерієм результативного підходу до інновації виступає можливість оцінки діяльності або явища за ступенем досягнення певного результату. Прагматичний підхід до інновацій за критерієм використовує ступінь узгодженості інновації з практичною вигодою, з утилітарними якостями. Критерієм системного підходу є емерджентність, яка притаманна інновації. В контексті системного підходу, який дозволить розглядати економіку країни як складну систему з синергетичними основами саморозвитку, інновація являє собою точку біфуркації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. *Азгальдов Г.Г. Новаторский подход к инновациям / Г.Г. Азгальдов, А.В. Костин // Менеджмент инноваций. – 2012. – № 2. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.labrate.ru/kostin//053737.doc>.*
2. *Богачев С.П. Суцность инноваций и их социально-экономическое значение / С.П.Богачев [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:BYW2A5gyWsYJ:innclub.info/wpontent/uploads/2011/05/%25D0%25B1%25D0%25BE%25D0%25D0%=ua>*
3. *Мирошниченко Н.В. Содержание категории «инновация» в контексте формирования экономики, основанной на знаниях / Н.В. Мирошниченко // Вестник СГСЭУ. – Саратов, 2009. – № 4(28). – С. 41-45.*
4. *Осипов Ю.М. Современные проблемы инноватики: Учебн. пособие / Ю.М. Осипов, Н.Ю. Изоткина. – Томск: ТГУ, 2012. – 140 с.*

5. Полушкина И. Сущность инноваций и проблемы перехода к инновационной экономике в России / И. Полушкина, И. Малявина // Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского. – 2012. – № 2(2). – С. 229-233.
6. Теория инновационной экономики: Учебник / Под ред. О.С.Белокрыловой. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2009. – 376 с.

REFERENCE

1. Azhal'dov H.H. Novatorskyu podkhod k ynnovatsyyam / H.H.Az-hal'dov, A.V. Kostyn // Menedzhment ynnovatsyy. – 2012. – № 2. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.labrate.ru/kostin//053737.doc>.
2. Bohachev S.P. Sushchnost' ynnovatsyy u ykh sotsyal'no-ekonomicheskoe znachenye / S.P.Bohachev [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupa: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:BYW2A5_gyWsYJ:innclub.info/wpontent/uploads/2011/05/%25D0%25B1%25D0%25BE%25D0%25D0%=ua
3. Myroshnychenko N.V. Soderzhanye katehoryy «ynnhvatsyya» v kontekste formirovaniya ekonomyy, osno-vannoy na znanyyakh / N. Myroshnychenko // Vestnyk S-HSЭU. Saratov, 2009, № 4(28). P. 41-45.
4. Osypov Yu.M. Sovremennyye problemy ynnovatyky: uchebnoe posobyе / Yu.M.Osypov, N.Yu.Yzotkina. – Tomsk : THU, 2012. – 140 p.

5. Polushkyna Y. Sushchnost' ynnovatsyy u problemy perekhoda k ynnovatsyonnoy ekonomyye v Rossyy / Y.Polushkyna, Y.Malyavyna // Vestnyk Nyzhegorodskoho unyversyteta im. N.Y. Lobachevskoho. – 2012. – № 2(2). – P. 229-233.
6. Teoryya ynnovatsyonnoy ekonomyyky: uchebnyk / Pod red. O.S. Belokrylovooy. – Rostov-na-Donu: Fenyks, 2009. – 376 p.

Стаття надійшла до редакції 05.02.2015

Рецензенти:

доктор економічних наук, професор, член-кореспондент НАН України, завідувач кафедри економіки підприємства ДВНЗ «Ужгородський національний університет» **В.П. Мікловда**

кандидат економічних наук, доцент кафедри «Економіка підприємства і підприємництво на морському транспорті» Одеського національного морського університету **Ю.О. Наврозова**